

daha modern bir idareye kavuşmamız için her devlet gibi bizim de gelişme araçlarımızın temininde tam bağımsızlığa ve serbestliğe sahip olmamız hayat ve bekamızın esas temelidir. Bu sebeple siyasî, adlî, malî ve diğer gelişmelerimizi engelleyici kayıtlara karşıyız. Tahakkuk edecek borçlarımızın ödenme şartları da bu esaslara aykırı olmayacaktır (Meclis-i Mebûsan Zabıt Ceridesi, I, 143-145).

Galip devletlerin barış tekliflerine karşı Osmanlı Parlamentosu'nun cevabı olarak ilân edilen Mîsâk-ı Millî tepkiyle karşılandı. İtilâf devletleri 16 Mart'ta İstanbul'u resmen işgal ettiler. Meclisi basarak ileri gelen mebusları ve aydınları tutuklayıp Malta'ya sürdüler. 18 Mart'ta çalışmalarına ara veren Meclis-i Mebûsan 11 Nisan'da padişah tarafından feshedildi. Millet'in temsilcileri 23 Nisan'da Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi adıyla toplanarak ülke yönetimine el koydular. Mîsâk-ı Millî yeni Türk Devleti'nin ilkelerini belirleyen, gerçekleşmesi için sonuna kadar çalışılacak millî ülkü, hedef ve kutsal andı oldu. 1920'lerde Mîsâk-ı Millî belgesine dayanılarak hazırlanan Yeni Mîsâk-ı Millî Haritası'nda İskenderiye - Port Said hizasına kadar olan bugünkü Suriye, Lübnan, Filistin ve Irak toprakları üzerinde hak iddia edilmektedir. Ayrıca Adalar, Kıbrıs ve Batum da yeni Türkiye'nin sınırları içinde gösterilmektedir. Ancak siyasî gelişmeler bu hedeflere tam olarak ulaşılmasını engellemiştir. Batum, 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile Gürcistan'a bırakılırken San Remo Konferansı, Lübnan ve Suriye'yi Fransa mandaya yönetimine verdiği için (Nisan 1920) Fransa Büyük Lübnan Devleti'nin kurulduğunu ilân etti (Eylül 1921). Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetiyle Fransa arasında 20 Ekim'de imzalanan Ankara İtilâfnâmesi'yle bugünkü sınır çizilerek Suriye ve Lübnan Fransa'ya bırakıldı. Özel statü ile Fransız yönetimine verilen Hatay 23 Haziran 1939'da anavata katıldı. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile Osmanlı Devleti tasfiye edilirken Mîsâk-ı Millî sınırları içinde gösterilen Irak, Filistin, Kıbrıs, Ege adaları ve Batı Trakya da yeni Türkiye Devleti sınırları dışında bırakıldı. Mecliste kabul edilen ve meclis tutanaklarında kayıtlı bulunan Mîsâk-ı Millî metninde mütareke çizgisinin içinde ve dışında kalan toprakların bölünmez bir bütün olduğu yazıldığı halde konuyla ilgili eserlerin çoğu "dışında" kelimesine yer vermemekte ve bugünkü sınırların Mîsâk-ı Millî sınırları olduğu şek-

linde yanlış bir kanaatin oluşmasına sebep olmaktadır. Aslında Mîsâk-ı Millî'de hedef geniş tutulmuş, fakat şartlar gereği elde edilebilenlerle yetinilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Atatürk'ün Özel Arşivinden Seçmeler, Ankara 1981, s. 113-116; Atatürk'ün Millî Dış Politikası: Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge (1919-1923), Ankara 1992, I, 131-133; Atatürk'ün Bütün Eserleri, İstanbul 2001, VI, 159-175; Cevdet Kerim, *Türk İstiklâl Harbi*, İstanbul 1341, s. 28; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, İstanbul 1991, III, 17-21; Mahmut Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet 1920*, Ankara 1970, s. 80-84; G. Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri* (trc. A. Cemal Köprülü), Ankara 1971, s. 207-209; Mehmet Gönülöb - Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası: 1919-1938*, Ankara 1973, s. 6-12; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Ankara 1998, II, 315-319; Mustafa Budak, *İdealden Gerçeğe: Mîsâk-ı Millî'den Lozan'a Dış Politika*, İstanbul 2002, s. 91-282; Şerafettin Turan, *Mustafa Kemal Atatürk*, Ankara 2004, s. 281-292; *Meclis-i Mebûsan Zabıt Ceridesi* (4. devre, 1. fevkalâde toplantı) 17 Şubat 1336), Ankara 1992, I, 143-151; Mete Tunçay, "Mîsâk-ı Millî'nin 1. Maddesi Üstüne". *Birikim*, III/18-19, İstanbul 1976, s. 12-16; "Mîsâk-ı Millî (Ulusal Ant) ile İlgili Bazı Belgeler", *Atatürk Haftası Armağanı*, Ankara 1977, s. 17-51; Nejat Kaymaz, "Mîsâk-ı Millî Üzerine Yapılan Tartışmalar Hakkında", *TTK Bildiriler*, VIII/3 (1983), s. 1941-1958; a.mlf., "TBMM'de Mîsâk-ı Millî'ye Bağlılık Andı İçilmesi Konusu", *77*, IV/19-23 (1985), s. 47-51, 122-126, 177-179, 182-185, 275-280, 338-343; Ahmet Mumcu, "Mîsâk-ı Millî ve Anayasamız", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, I/3, Ankara 1985, s. 813-830; İsmet Parmaksızoğlu, "Mîsâk-ı Millî", *TA*, XXIV, 242-243; Faik Reşit Unat, "Mîsâk-ı Millî (Ahd-i Millî Beyannamesi)", *AA*, I (1945), s. 92-93.

CEVDET KÜÇÜK

MİS'AR b. KİDÂM

(مسعر بن كدام)

Ebû Seleme Mis'ar b. Kidâm
b. Zuheyr el-Hilâlî el-Âmirî
(ö. 155/772)

Hadis hâfızı.

Tebeu't-tâbiin neslindedir. Irak bölgesinin muhaddis ve âlimlerinden olması sebebiyle "şeyhü'l-İrâk", başının büyüklüğü dolayısıyla "Revâsî" (Ruâsî), gözüne perde indiği için "Ahvel" diye anılmıştır. Dayısı Seleme b. Osman'dan, Avn b. Abdullah, Adî b. Sâbit, Amr b. Mürre, Umeyr b. Saîd, Katâde b. Diâme, Ebû İshak es-Sebîî, Atâ b. Ebû Rebâh gibi muhaddislerden hadis dinlemiştir. Kûfe Mescidi'nde hadis rivayet ettiği belirtilen Mis'ar, henüz ilim yolculuklarının (rihle) yaygınlık kazanmadığı bir dönemde yaşadığı

için hadis öğrenmek üzere yolculuk yapmamış, sadece Katâde b. Diâme'den hadis dinlemek maksadıyla seyahat etmiştir. Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr, ilmîne ve dindarlığına hayran olduğu Mis'ar'ı -belki aralarındaki akrabalık bağı sebebiyle- vali tayin etmek istemiş, fakat Mis'ar bu görevi kabul etmemiştir. Hayatı eviyeli mes-cid arasında geçtiği söylenen Mis'ar şiir söyler, hatta bazan namazlardan sonra şiir okur ve insan nefsinin zaman zaman böyle şeylere ihtiyaç duyduğunu belirtirdi. Hadis rivayeti yanında Kur'an tâlimiyle de meşgul olurdu. Kendisinden hocaları Süleyman b. Tarhân ve İbn İshak ile Süfyân es-Sevrî, Abdullah b. Mübârek, Süfyân b. Uyeyne, Şu'be b. Haccâc, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Vekî' b. Cerrâh ve diğerleri rivayette bulunmuştur.

Mis'ar b. Kidâm, 155 (772) yılında Kûfe'de vefat etmiş olup bu tarih 152 (769) ve 153 (770) olarak da zikredilmiştir (İbn Hibbân, VII, 507). Süfyân es-Sevrî, Şîa'dan İbn Hay diye bilinen Hasan b. Sâlih ve Şerîk b. Abdullah'ın, Mürcie'den olduğu gerekçesiyle onun cenaze namazına iştirak etmediği kaydedilir. Talebelerinden Muhammed b. Bişr, Mis'ar'ın 1000 civarında hadis rivayet ettiğini, bunlardan on tanesi dışında tamamını kendisinden yazdığını söylemesine rağmen kaynaklarda onun hadislerini ihtiva eden bir eserinden söz edilmemiş, ancak *Kütüb-i Sitte* başta olmak üzere pek çok kaynakta rivayetleri yer almıştır. Her biri hadis râvisi olan oğullarından Kidâm, Muhammed ve Ahmed sika sayılmış, Abdullah ise Ebû Hâtim er-Râzî tarafından metrûkû'l-hadis diye nitelendirilmiştir. Kardeşi Beşşâr b. Kidâm el-Hilâlî de güvenilir bir râvidir.

Süfyân b. Uyeyne, Ahmed b. Hanbel, Ebû'l-Hasan el-İcîfî, Yahyâ b. Maîn ve Ebû Zür'a er-Râzî gibi hadis tenkitçileri Mis'ar'ın sika olduğunu belirtmiş; Hişâm b. Urve ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân o devirde Kûfe'de Mis'ar gibi güvenilir bir kişinin bulunmadığını söylemiştir. Şu'be b. Haccâc az hata yaptığı ve ezberi kuvvetli olduğu için ona "mushaf" dendiğini ifade etmiş, görüşlerinin doğruluk ölçüsü kabul edilmesi sebebiyle "mîzân" diye anılmıştır. Ahmed b. Hanbel, Süfyân es-Sevrî ve Mis'ar'dan gelen rivayetlerde teâruz bulunup ihtilâfa düşüldüğünde daha mütkün, hadisi ceyyid ve senedi daha âlî olması sebebiyle Mis'ar'ın görüşünün tercih edilmesi gerektiğini, hadis hâfızı Hu-reybî de Mis'ar dışında herkesin aleyhinde konuşulduğunu belirtmiştir.

Bazı kaynaklarda Mis'ar'ın Mürciî olduğu kaydedilir. Fakat bu, Ebû Hanîfe hakkında da ileri sürülen iddianın benzeri olup Mis'ar, o dönemde imanını artırmak için tartışmalarıyla bağlantılı olarak amelini imandan bir cüz olduğu görüşünü benimseyen ehl-i hadîsin kanaatini paylaşmadığı için bu eleştiriye mâruz kalmış, bu görüşünden dolayı Mu'tezile, Zeydiyye ve Mürcie gibi fırkalar tarafından öne çıkarılmıştır. Bununla birlikte güvenilirliği ve hadis rivayetindeki titizliği sebebiyle rivayetlerinin sihhati konusunda herhangi bir tereddüt gösterilmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 364; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Seyyid Hâşim en-Nedvî), Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), VI, 72; VIII, 13; Ebû'l-Hasan el-İclî, *Ma'rifetü's-şikâat* (nşr. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî), Medine 1405/1985, II, 274; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 368; İbn Hibbân, *eş-Şikâat* (nşr. Seyyid Şerefeddin Ahmed), Beyrut 1395/1975, VII, 507; Ebû Nuaym, *Hilye*, VII, 209-270; İbnü'l-Kayserânî, *Tezkiretü'l-huffâz* (nşr. Hamdî Abdülmecid es-Selefi), Riyad 1415, I, 188-190; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 163-173; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, Beyrut 1404/1984, X, 102-103.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MİS'AR b. MÜHELHİL

(مسر بن مهلهل)

Ebû Düle'f Mis'ar
b. Mühelhil el-Hazrecî el-Yenbûî
(ö. 390/1000 [?])

Arap seyyahı ve şairi.

Doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte IV. (X.) yüzyılın başlarında dünyaya geldiği ve 390 (1000) yılı civarında öldüğü tahmin edilmektedir. Onun Hazrecî ve Yenbûî nisbeleri ensara mensubiyetini ve Medine'nin batısında yer alan Yenbûunnahl mevkiyle ilgisini belirtmektedir. Ebû Düle'f el-Yenbûî olarak da anılır. Hayatının bir kısmını Sâ mânîler'in saraylarında geçirdi. Mis'ar'ın, Vezir Ebû Abdullah el-Ceyhânî zamanında saraya şair veya kâtip olarak alınmış olması muhtemel görülmektedir. Biyografisiyle ilgili ilk kayda Sâ mânîler'den Nasr b. Ahmed'in (914-943) hükümdarlığının sonlarına doğru rastlanır. Şair, 331 (943) yılında Buhara Sâ mânî emîrinin kızını krallarına istemek üzere gelen bir Çin heyetini ülkelerine götürmesi için Nasr b. Ahmed tarafından rehber olarak tayin edildi. Onun dönüş sırasında Hindistan'ı ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. Seâlibî'ye göre Mis'ar'ın seya-

hat ettiği yerlerdeki ileri gelen kişilere Sâhib b. Abbâd'ın mektuplarını götürmesi seyahatlerinin ciddi bir gezi niteliği taşıdığını göstermektedir. Büveyhî Veziri Sâhib b. Abbâd ile dostluk kurdu. Fakir halk tabakasından olan ve Benî Sâsân adı verilen gezgin-şair isteyicilerin insanlardan bağış toplayabilmek için söyledikleri deyişleri ve argo terminolojisini içeren mizah türündeki "el-Kasidetü's-Sâsâniyye"-sini ona ithaf etti. Bu konuya özel ilgi duyan İbn Abbâd kasideyi çok beğendi. Kasidede yer alan anlaşılması zor birçok tabir ve kelimeyi açıklamak için bizzat Mis'ar'ın şairine bir şerh yazdı. İbn Abbâd'ın özel ilgisi sebebiyle böyle bir kaside yazdığı, ayrıca kasidesinin mizahtan hoşlanan bir yapıya sahip olmasının da bunda etkisinin bulunduğu, bu temayı dilencilik amacıyla değil edebî bir çeşni olarak işlediği ifade edilmektedir. Onun Sâ mânîler'in saray şairi olması da bu görüşü teyit etmekte ve kasidedeki bazı ifadeler Şii olduğunu göstermektedir. Mis'ar'ın 150 beyte yaklaşan kasidesinde dilenci türlerini, insanlardan para koparmak için yaptıkları kurnazlıkları ve çeşitli ülkelerdeki gezintilerini dile getirmiştir. Kasidesine nükteli bir gazelle başlamış ve para peşinde koşarak doğuda Çin'e, batıda Tanca'ya, kuzeyde Avrupa ülkelerine, güneyde Arap yarımadasına kadar yaptığı yolculukları anlatmıştır. Ayrıca kendi döneminde yaşadığı en ince ayrıntılarına kadar tasvir etmiştir. Bu sebeple kaside edebî yönden olduğu kadar tarihî, coğrafi, sosyolojik ve folklorik açıdan da önemlidir.

Gezgin bir şair ve edip olarak tanınmasına rağmen Mis'ar b. Mühelhil'in yaptığı yolculuklar şüphe ile karşılanmıştır. İki hâmisine ithaf ettiği ve yolculuklarında gördüğü yerleri anlattığı iki risâlesinde şairin abartıya kaçtığı kabul edilmektedir. Mis'ar, birinci risâlesinde Buhara'dan Sendebil'e dönerken Türk Hükümdarı Kâlin b. Şâkir'den bahsetmekte, ziyaret ettiğini ileri sürdüğü Türk kabileleri hakkında düzensiz bilgi vermektedir. Sendebil'den sonra Malaya'daki Kra'ya geçmekte, ardından Hindistan'daki çeşitli yerler hakkında bilgi aktarmakta ve konuyu Sistan'a getirmektedir. Buna göre Mis'ar Sendebil'de kaldığını, sonra Çin, Malaya ve Hint yoluyla İran'a döndüğünü iddia etmişse de onun Buhara'dan Çin'e kadar yaptığı yolculuklar hakkında şüpheler vardır. Mis'ar ikinci risâlesinde Batı ve Doğu İran'a yaptığı seyahatlere yer vermiştir. Bu seyahatler için anlattıklarında da bazı tutarsız ifadelerle rastlanmaktadır. Meselâ

Batı İran'daki yolculuğunu anlatırken Doğu İran'la ilgili bilgiler aktarmıştır. Aynı zamanda İran'daki bazı madenlerden ve arkeolojik buluntulardan da söz etmiştir.

Şairin risâlelerindeki bazı bilgilerin yanlışlığı bunların bir kısmının kendisi tarafından uydurulmuş olduğu izlenimini vermektedir. Brockelmann, Mis'ar'ın risâlelerindeki coğrafi kayıtlarında güvenilirlik bulunmadığını ifade etmekte, Grigoriev, Marquart ve 1923 yılında Meşhed İmam Rızâ Kütüphanesi'nde Mis'ar'ın eserlerini de içine alan bir coğrafya mecmuası bulunan Zeki Velidi Togan, Buhara-Sendebil-Sistan dışında kalan ve ilk risâlede geçen yerlerin hayalî olduğunu belirtmektedir. Ancak çağdaşı İbnü'n-Nedîm'in Mis'ar'ı büyük bir gezgin ve coğrafyacı şair olarak tanıtmaması (*el-Fihrist*, s. 410, 413) bu konuda en ciddi kaynak niteliğindedir. Ayrıca onun bu risâleleri, Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemü'l-büldân*'i ile Zekeriyâ el-Kazvî'nin *'Acâ'ibü'l-ma'hlûkât* ve *Âşârü'l-bilâd* adlı eserlerinin temel kaynakları arasında yer almaktadır. Mis'ar'ın "dilenci şair" kimliği göz önüne alınacak olursa risâlelerinde anlattığı yolculuklarında gerçek bir seyyah özelliği ve titizliği aramanın doğru olmayacağı düşünülebilir.

Eserleri. 1. *er-Risâletü'l-ülâ* (*Rihle ile's-Şin*). Mis'ar'ın, Çin'e yaptığı seyahatten söz ettiği bu eserinde seyahatten sonra hâfızasında kalanları ve hayalinden bulunanları dile getirmiş olduğu izlenimini vermektedir. Alman şarkiyatçısı Rohr-Sauer tarafından neşredilen risâleyi (Bonn 1939) C. van Schlozër Latince'ye çevirmiştir (Berlin 1845). 2. *er-Risâletü's-sâniyye* (*Rihle fi vasa'it Âsiyâ*). Seyahatine Azerbaycan'ın güneyindeki Şiz şehrinde başlayıp kuzeye doğru hareketle Bakü, Tiflis, Erdebil ve Şehrızor'a vardığını, ardından doğuya yönelerek Karmısın (Kirmanşah), Hemedan, Taberistan, Kümis, Tûs, Nişâbur ve Karâta'ya ulaştığını anlatır. Buraların tasvirinden sonra Hûzistan şehirleriyle İsfahan'ın tasvirini yapar. Risâleyi Vladimir Fedorovich Minorsky Arapça metni, İngilizce tercümesi ve yazdığı şerh ile birlikte yayımlamış (Kahire 1955), Ebû'l-Fazl Mîr Seyyid Alinakî Tabâtabâî bu neşri Farsça'ya çevirmiştir (*Sefernâme-i Ebû Düle'f der İrân bâ Ta'lik u Tahkikât-i Vilâdimir Minürskî*, Tahran 1342 hş./1963-64). Eser, Butrus Bülghâkûf ve Enes Hâlidof tarafından Arapça metni ve Rusça tercümesiyle birlikte ayrıca neşredilmiştir (Moskova 1960; Kahire 1970). Kaynaklarda Mis'ar'a nisbet edi-